

Hrbní bitvy

Sám Zikmund Lucemburský se vlády v Čechách ujmout zatím nemohl. Jednak by přijel do nepřátelského prostředí, a jednak jej králem musela potvrdit místní šlechta. A také měl aktuální problémy ve svém vlastním království. Byl totiž rovněž uherským králem a Uhry se tehdy potýkaly s vleklými válkami s Osmanskou říší. Kdyby se král nechal zatáhnout do válečného konfliktu v Čechách, vystavil by riziku své Uherské království.

Svým zástupcem v Českém království tedy jmenoval švagrovou, vdovu po zemřelém bratru, Žofii Bavorskou. V zemi byly tedy už na počátku podzimu 1419 jasně definované nepřátelské strany. Radikální utrakvisté měli sice početní převahu, profesionální vojáky měla však na své straně Žofie. To se ale mělo brzy změnit, protože i kališníci do čela svých armád začali stavět zkušené válečníky. Žižka je toho typickým příkladem.

Už od srpna 1419 do Prahy proudili venkovští radikálové. Největší vlna měla ale přijít v první polovině listopadu, na kdy byl do Prahy svolán celozemský husitský sněm. Na jeho konání se utrakvisté dohodli při setkání Na Křížkách. Kolem čtyř tisíc ozbrojených radikálů, které vedl kazatel Koranda, se blížilo k Praze ze západních Čech. Mnohem menší skupina kolem tří set kališníků přicházela

z jihočeského Sezimova Ústí. A právě tu napadla katolická panská jízda o síle asi 1300 mužů.

Stalo se to brzy ráno 4. listopadu u Živohoště nedaleko řeky Vltavy. Jihočechům se podařilo vyslat posla se žádostí o pomoc k Západočechům, kteří právě tábořili v nedalekém Novém Kníně. Když panský útok začal, byli Západočeši už na cestě. Dorazil jich početný houf a velitel panské jízdy Petr ze Šternberka z bojiště raději uprchl a stáhl se ke Kutné Hoře, která tehdy byla baštou katolíků. Ztráty na obou stranách proto nebyly příliš veliké. Nicméně tento střet byl první bitvou husitských válek.

Spojené husitské vojsko pokračovalo do Prahy. Tady se o střetu s panskou jízdou dozvěděli s předstihem od posla. Situace se tu za posledních pár týdnů změnila. 25. října novoměstští utrakvisté obsadili Vyšehrad. Nešlo ani tak o bitvu jako o rychlý přepad, pravděpodobně za přispění zrady tamní posádky. Některé prameny staví do čela přepadu Jana Žižku z Trocnova, jiné dokonce odkazují na možnost, že Žižka byl členem tamní posádky a jedním z těch, kdo radikálům otevřeli bránu vyšehradské pevnosti.

Situace v utrakvisty ovládané části Prahy byla velmi napjatá. Do města stále přijížděli noví a noví radikálové z venkova, v ulicích kázali kněží o konci světa

a místní obyvatelé se cítili ve stále větším nebezpečí. Báli se o majetek i o život. Mnozí patřili k umírněnému křídlu a stáli o dohodu s královnou. V tom zase viděli nebezpečí radikálové. Pokud dojde k dohodě, převrat skončí dříve, než se stihl pořádně rozhořet. Když pak přišla do Prahy zpráva o útoku panské jízdy na jihočeské utrakvisty, vzali to tamní radikálové jako impuls k rozhodnému kroku.

Během podzimu přibyl do Prahy radikální kněz Ambrož z Hradce. Byl vykázán z Hradce Králové, kde po smrti krále Václava stál v čele obrazoboreckých útoků na kláštery. Když přišel do Prahy, hned se tu vedle Jana Želivského stal nejvýznamnějším kazatelem. 4. listopadu 1419 svolal věřící a vyburcoval je k útoku na Malou Stranu, která byla opěrným bodem královniných stoupenců.

Měla to být odvěta za útok panské jízdy u Živohoště. Do čela útoku se postavil Mikuláš z Husi, který se po smrti krále do Prahy vrátil. Možná mu po boku stál Jan Žižka, ale důkazy o tom neexistují. Byl v té době velitelem posádky Vyšehradu a jako takový možná útoku na Malou Stranu přítomen nebyl.

Žofie Bavorská, vdova po králi Václavu IV., se po jeho smrti přidala na Zikmundovu stranu.

Útok i za pomoci děl byl veden přes kamenný (Karlův) most. Na samotném mostě došlo k dlouhé a krvavé bitvě. Obrana malostranských byla nakonec prolomena a radikálové začali obsazovat samotné město. Žofii žoldnéři opevnili především několik klíčových budov, ale i ty do večera padly. Poté v rychlosti ustoupili za hradby Hradčan. Útok radikálů pokračoval i tam, ale už v mnohem menší síle. Většina útočníků se totiž místo boje pustila do rabování měšťanských domů a církevních staveb. Proto se také obráncům podařilo Pražský hrad uhájit.

Královna byla vítězstvím nevyvíčených radikálů nad jejími profesionálními vojáky zaskočena a pocítila strach, že se jim podaří obsadit také Hradčany. V noci proto Pražský hrad opustila a přesunula se na Nový hrad u Kunratic. Doprovázel ji Oldřich II. z Rožmberka, kterému tehdy bylo

16 let, a stále podléhal poručnictví Čeňka z Vartenberka. Ten se přes svou kališnickou víru a radikální činy z posledních dvou let po smrti krále rovněž postavil za svou královnu Žofii.

V kontextu událostí nebyl tento obrat nic šokujícího. Sama královna Žofie bývala blízkou přítelkyní Husa a dlouho sympatizovala s jeho reformou církve. A král Václav měl až do poslední chvíle kolem sebe velké množství kališnické šlechty. Čeněk z Vartenberka byl jedním z hlavních příslušníků kališnické šlechty, která se rozhodla přijmout Zikmunda Lucemburského za svého krále. Nyní zůstal na Pražském hradě, aby ho pro královnu Žofii hájil před útokem radikálů.

Útok husitů na hrad ale postupně slábl, až v noci skončil úplně. Většina útočníků se dokonce z Malé Strany stáhla zpátky na pravý břeh Vltavy vyspat se do svých domovů. Na tomto příkladu je vidět ještě velká nezkušenost husitských velitelů. Nad ránem totiž přišel z Pražského hradu protiútok a radikály z Malé Strany opět vyhnal. Pokud domy pár hodin předtím plenili radikálové, královnini žoldáci se v tomto směru nenechali zahanbit. Rabovali stejně zaujatě a vypálili několik domů včetně radnice.

Po rozednění přišel útok opět ze strany radikálů a podobný scénář se pak opakoval po několik dní. Nejvíce to odnesla sama Malá Strana. Téměř celá lehla popelem. Na straně radikálů do Prahy přicházeli na pomoc útočníkům noví utrakvisté z venkova, především chudina. Na královninu stranu se naopak přidávali noví šlechtici z řad katolíků i umírněných kališníků, ale i celá tradičně královská města jako Kolín, Čáslav či Kutná Hora.

Na Malé Straně už prakticky nebylo o co bojovat a vedení Starého i Nového Města mělo bojů už po krk. Proto 18. listopadu 1419 uzavřelo s královnou příměří. Dohoda byla oboustranně kompromisní. Pražané slíbili, že budou mírnit výboje radikálů ve svých řadách a už nebudou tolerovat plenění církevního majetku. Rovněž se zavázali, že předají Vyšehrad zpět do rukou královny. Její zástupci naopak slíbili, že budou tolerovat kališnické bohoslužby a v součinnosti s pražskými konšely pomohou v Praze nastolit a udržet pořádek. Obě strany konfliktu byly s dohodou spokojeny.

Ovšem byli tu i jednoznačně poražení – radikální městská chudina a radikální venkovští utrakvisté. Ti o žádnou dohodu s královnou nestáli a počínání pražských konšelů vnímali jako zradu státního převratu i všech ideálů kališnictví. Venkovští radikálové proto zase Prahu opouštěli. Právě tady se začal rodit spor i mezi radikálnější částí kališníků. Stoupenci Husa se tak už dělili na řadu nepřátelských frakcí, z nichž každá sledovala jiné zájmy. Otevřený konflikt mezi nimi se měl rozhořet až v následujících letech. Zatím se rozcházeli jen se zahořklým pocitem.

Prahu opustila i sama královna Žofie. Odjela o Vánocích toho roku a přesunula se do Prešburku (dnešní Bratislavy) a toto město už neopustila do konce svého života.

Jak se venkovští husité v průběhu října a počátkem listopadu hromadně hrnuli do Prahy, tak o pár týdnů později také

hromadně Prahu opouštěli. Jihočeši táhli zpět k Sezimovu Ústí, Západočeši do Plzně, Klatov či Domažlic. Sám Jan Žižka se rozhodl k odchodu z Prahy a přidal se ke skupině plzeňských vedené kazatelem Korandou.

Zemský sněm za účelem jednání šlechty s budoucím králem byl svolán v prosinci 1419 do Brna. Zatímco tradičně katolická česká, moravská i slezská šlechta stála za Zikmundem, čeští kališníci přišli na jednání s podmínkami. Pokud je Lucemburk splní, podpoří jej i oni jako svého krále. Ovšem Zikmund byl objektivně v nezáviděníhodné roli. Kdyby kališníkům příliš vyšel vstříc, ohrozil by svoji pozici na římském trůnu a možná i doma v Uhrách. Katolická Evropa vnímala české utrakvisty jako heretiky a rozhodně neočekávala, že s nimi bude římský král jakkoliv vyjednávat. Zikmundovy předchozí kroky včetně úspěšného kostnického koncilu by vyšly vniveč. Na druhé straně česká kališnická šlechta byla možná až příliš sebejistá, protože si byla vědoma, že Zikmund se bez ní faktické vlády v zemi ujme jen s velkými obtížemi a bylo by od něj rozumné na její požadavky přistoupit.

Zikmund šlechtice možná zaskočil, když jejich požadavky rozhodně odmítl. Jako dobrý diplomat ale zároveň přislíbil veřejné slyšení o podmínkách soužití husitů a katolíků. Výsledek brněnského jednání byl tedy nerozhodný. Jedni si jej vykládali jako úspěch, jiní jako porážku a otevřené královo nepřátelství. Šlechta si

dobře pamatovala, jakou roli hrál v Kostnici a při vleklých sporech se svým bratrem Václavem. Zikmund nebyl panovník, který by v tomto smyslu budil důvěru kališníků.

České katolíky setkání s budoucím králem naopak povzbudilo. V tradičně katolických městech bezprostředně po sněmu katolíci zaútočili na kališníky. Docházelo k izolovaným vraždám i davovým lynčům. Nejvýrazněji se projevovaly v Kutné Hoře, která byla nejen baštou katolíků, ale rovněž významným horním městem se stříbrnými doly, které už na konci 13. století učinilo z českých králů boháče. Boje mezi katolíky a kališníky se však rozšířily téměř po celých Čechách.

Protiváhou katolické Kutné Hory byla převážně kališnická Plzeň. Když se sem pod vedením kazatele Korandy vrátili radikálové z pražského tažení a s nimi ještě houf dalších, plzeňští katolíci se ocitli v roli psanců. Kališníci je vraždili a rabovali jejich majetek. Z Plzně si vytvořili pevnost, z níž vyráželi na plenící výpravy do okolí. Kromě Jana Žižky zde operovali další budoucí hejtmani jako Chval z Machovic a jeho bratr Kuneš. Nejvýznamnějším plzeňským velitelem byl Břeněk Švihovský.

V okolí města se brzy začala formovat také opozice proti husitům, jakási katolická domobrana vedená místní šlechtou. Byla to forma landfrýdu, tedy zemských správních jednotek pro udržení pořádku a boje proti loupežným bandám. Takové landfrýdy se formovaly po celém území Čech a chránily svůj majetek ve jménu

krále Zikmunda. Na našem území operovaly po celé období husitských válek.

Plzeňský landfrýd, který se zformoval krátce po příchodu kališnických radikálů do Plzně, vedl nejvyšší zemský komoří Bohuslav ze Švamberka. Také jeho motivací bylo především ochránit svůj majetek před husitskými rabiáty. Majetky tamní šlechty byly oblíbeným cílem jejich útoků. Bohuslavova zhruba dvoutisícová armáda složená z velké části z obrněných jezdců narazila na počátku ledna 1420 na skupinu zhruba tří set husitů, kteří právě plenili tvrz Nekoměř. Ta patřila Hynkovi z Nekoměře, jednomu ze šlechticů landfrýdu.

Plzeňský landfrýd měl nad husity více než šestinásobnou početní převahu a byl lépe vyzbrojen. Vypadalo to, že rozmetat tři stovky pěších nevyycvičených chudáků bude úkol velmi snadný. Ovšem tito chudáci měli s sebou sedm vozů a velitele, který měl brzy vstoupit do dějin – Jana Žižku

z Trocnova. Na vozech husité vezli dobývací stroje k boření zdí. Z výprav si na nich pravděpodobně vozili kořist. Když se blížil útok landfrýdu, Žižka přikázal vozy srazit do bojové formace.

Do bitvy na straně landfrýdu vyrazili pravděpodobně jen jezdci na koních. Husité kryti vozy stříleli na jízdu a sami byli relativně v bezpečí. Jaké způsobili landfrýdu ztráty, se neví. Faktem ovšem je, že útok se rozpadl a Žižka se svou malou armádou s minimálními ztrátami z místa odjel. Navíc podle kroniky po cestě zpět do Plzně pobořil další tři tvrze. Landfrýd utrpěl potupnou porážku a v bitvě navíc padl majitel tamní tvrze Hynek z Nekoměře.

Střetnutí u Nekoměře je první bitvou husitských válek, kdy byla použita vozová hradba. Tato geniální vojenská obranná strategie se následně stala velmi oblíbenou a její autorství se obecně přičítá právě Žižkovi.